

УДК 378.4:78

БОСИЙ Василь Сильвестрович –
доцент кафедри музичного мистецтва і хореографії
Центральноукраїнського державного педагогічного університету
імені Володимира Винниченка
e-mail: pednauk@ukr.net

ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬОГО СПРИЙНЯТТЯ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ХОРЕОГРАФІЧНОГО МИСТЕЦТВА В ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Перед освітою XXI століття постають важливі завдання, які полягають у розвитку творчої особистості, здатної до самовираження і самореалізації у професійній діяльності. За таких умов важливим завданням мистецької освіти є підготовка майбутнього вчителя хореографічних дисциплін, здатного адекватно сприймати й оцінювати навколишній світ, усвідомлювати зміст людських почуттів і стосунків, володіти високою культурою художнього сприйняття. У зв'язку з цим значно актуалізується проблема фахової підготовки майбутніх учителів хореографічного мистецтва, які засобами хореографії впливають на духовний розвиток учнів, виявляють їхні творчі здібності, формують внутрішній світ.

Сутність професійної діяльності майбутнього вчителя хореографічних дисциплін полягає в глибокому осягненні, відтворенні, втіленні художнього образу, що вимагає володіння технічно-виконавською майстерністю, характерністю, артистизмом, здатністю до перевтілення та адекватної інтерпретації, індивідуалізації, що відображається у виражальних і формоутворювальних засобах, творчому потенціалі майбутнього фахівця. Тому проблема формування художнього сприйняття майбутнього вчителя хореографічних дисциплін в процесі їхньої фахової підготовки набуває особливого значення.

Мета статті – розкрити сутність і зміст поняття «художнє сприйняття», визначити його основні структурні компоненти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Мистецтво є невід'ємним компонентом становлення духовно розвинутої особистості, а відтак повинно бути важливим предметом її навчання і виховання вже з раннього дитинства. Залучення до мистецької творчості значно розширює духовний світ людини, узагальнює ієрархію її цінностей та смислів, гармонізує внутрішній світ. У цьому відношенні універсальна природа хореографічного мистецтва надає значні можливості. Як своєрідна «філософія серця», що поєднує мудрість розуму та мудрість серця силою уяви, фантазії, мистецтво найвищою

мірою здатне не лише сприяти пробудженню та поглибленню людських почуттів, а й спонукає працювати думку, формує моральні принципи, розширює світогляд, укріплює ідейні позиції, породжує ідеали. Це повною мірою відноситься і до хореографічної творчості. Тобто за допомогою хореографічного мистецтва людина не тільки пізнає навколишню дійсність, а, насамперед, формує себе як всебічно розвинену духовну особистість, що є важливим кроком на шляху до творчості як вираження пізнавальної, дієвої та моральної активності людини.

У цій триєдності художнє сприйняття займає особливе місце, оскільки здатне спонукати до дії, породжувати інтерес і потребу в художньому спілкуванні, поєднувати, щільно взаємодіяти з інтелектуально-пізнавальною, морально-етичною, особистісно-аксіологічною сферами особистості. Це уможлиблюється тим, що об'єктивне й суб'єктивне, свідоме й підсвідоме, чуттєво-інтуїтивне й емоційно-образне, інтелектуально-розумове й рефлексивно-оцінювальне в процесі художнього сприйняття постають у тісній взаємодії, взаємопроникненні й взаємозбагаченні.

Творчість – це духовна вершина, життєва цінність, найвищий суспільний вияв людини, сфера її справжньої свободи й розкритості як індивідуальності [1]. Розвиток і саморозвиток творчої особистості відбувається упродовж усього життя людини, спрямовується на перетворення навколишнього світу, власного «Я», передбачає привласнення соціального досвіду, прилучення до життя суспільства, поглиблення змісту її оригінального ціннісного внеску, що збагачує це життя.

Творчість – характерна риса фахівців різних напрямів, особливо мистецького [6; 7; 8; 9]. Професія вчителя хореографічного мистецтва за своєю сутністю є творчою і ґрунтується на діалектичній взаємодії творчості та художнього пізнання. Розвиток творчої особистості майбутнього вчителя хореографічного мистецтва значною мірою залежить від здатності майбутнього фахівця адекватно сприймати твори мистецтва, володіти культурою художнього сприйняття, здатністю до самовираження і самоактуалізації у професійній діяльності [9].

Творча діяльність вимагає від учителя хореографічного мистецтва не тільки освіченості, ерудованості, інтелектуальності, а й здатності бути особистістю у високому розумінні цього слова, зі сформованим світоглядом, поглядами, переконаннями, уявою, мисленням, бути справжнім творцем навчально-виховного процесу, здатним розкрити свій духовно-творчий, індивідуальний потенціал, реалізувати його у різних видах професійної діяльності, спрямувати цю діяльність на розвиток творчих здібностей учня [9].

Аналіз наукової літератури дає змогу твердити, що проблема формування художнього сприйняття набуває важливого значення у підготовці вчителя-хореографа. Різні аспекти проблеми художнього сприйняття розглядаються у наукових працях філософів (М. Кагана, О. Лосєва та ін.), психологів (Л. Виготського, Б. Мейлаха, П. Якобсон та ін.), мистецтвознавців (В. Ванслова, В. Медушевського та ін.), педагогів (О. Отич, Г. Падалка, Л. Паньків, О. Рудницька), науковців-дослідників (О. Горбенко, Т. Стратан-Артишкова).

Аналіз наукових праць дав змогу зазначити, що процес художнього сприйняття має умовні етапи, які характеризуються суттєвими ознаками. Ці ознаки дають змогу визначити критерії сформованості художнього сприйняття майбутнього вчителя хореографічного мистецтва: переживання, роздуми, інтерпретація, співтворчість, розкриття змісту форми, художня насолода (М. Каган); емоційно-естетичний відгук, слухова диференціація, звуковий потік, асоціативно-зорова активність» (О. Костюк); безпосередньо-відображувальний рівень, осягнення ладо-гармонічних забарвлень, метроритму, усвідомлення художньо-образного змісту (С. Раппопорт).

В мистецтві, зазначають науковці, що передбачає розуміння, емоційне проникнення, образне мислення, активно діють механізми ідентифікації: «споглядання» (Г. Гегель); «гра розуму й уяви» (І. Кант); «діалог» (М. Бахтін), «співпереживання» (В. Дільтей), що визначають здатність суб'єкта художнього сприйняття адекватно осягати емоційно-образний зміст твору, «бачити» авторську неповторність та індивідуальність. Тобто, у процесі художнього сприйняття здійснюються психологічні перетворення, аналогічні авторським [1].

Дослідники підкреслюють, що художнє сприйняття передбачає виникнення асоціативних зв'язків, котрі забезпечують відтворення психологічної моделі художнього образу, сприяють активізації таких елементів свідомості особистості, як пам'ять, уява,

фантазія, увага, що допомагають зрозуміти і розкрити художній образ [10].

Суттєвого значення в процесі художнього сприйняття набувають різні асоціації (життєві, художні, міжхудожні), виникнення яких спричиняє сама структура і зміст хореографічної композиції, взаємозв'язок музики, танцювальних рухів, костюму, міміки артистів-виконавців, що сприяють створенню цілісного художнього образу. Художній образ – це процес-образ, ланцюг образно-смыслових асоціацій, через які виражається художньо-образний зміст твору. І щоб зрозуміти, виявити його сенс, потрібно зробити складну духовно-творчу роботу [2].

Процес художнього сприйняття, зазначають психологи, має, насамперед, емоційний характер. Емоції, що виникають на ступені перцептивного сприйняття і мають характер художньої суб'єктивності, надалі набувають сконцентрованості, осмысленості, поєднуються з аналітико-синтетичною діяльністю свідомості. Дослідники стверджують, щор інтенсивність цього процесу залежить від здатності «вживатися» в художній образ. Важливе значення тут має уява суб'єкта сприйняття, яка безпосередньо спрямована на відтворення художнього образу. Уява як особлива форма мислення, зазначає Л. Виготський, тісно пов'язана з емоційним мисленням, котре відбувається лише в переживанні художньо-образного змісту твору. Художнє переживання визначається як процес, глибокоопосередкований роботою інтелекту, котрий завдяки емоційному характеру є індивідуально-особистісним ставленням суб'єкта сприйняття до художньо-образного змісту твору [2; 5].

Таким чином, можемо підкреслити творчий характер процесу художнього сприйняття, адже суб'єкт конкретизує, доповнює, відтворює художній образ [10]. Конкретна визначеність художньо-образного змісту залежить від суб'єктності, неповторних особливостей характеру, досвіду, знань, техніки, певною мірою від емоційно-психологічного стану суб'єкта художнього сприйняття.

Висновки та перспективи подальших розвідок напряму. Процес художнього сприйняття передбачає складну взаємодію когнітивних, емоційних, творчих активів, характеризується багатством асоціативних уявлень, здатністю осмысловувати, відчувати, ідентифікувати, рефлексувати, самовиражатися, творити. Внаслідок глибокого розуміння сутності хореографічної композиції, здатності адекватно розкрити її художньо-образний зміст, володіти технікою виконання, виявляти власне ставлення, співпереживання, художньо-сценічне

перевтілення й здійснюється повноцінний художньо-творчий діалог, що сприяє розвитку інтелектуально-емоційної, духовно-творчої сфери майбутнього вчителя хореографічного мистецтва.

Сформованість художнього сприйняття виявляється у здатності майбутнього вчителя розкривати свій внутрішній світ, навколишню дійсність, виявляти свободу самовираження, художніх образах, залучати у творчий процес інших і навчати мистецтву хореографії.

Сформованість художнього сприйняття майбутнього вчителя хореографічних дисциплін реалізує можливість для саморозвитку і самовдосконалення, стимулює духовні вчинки й співпричетність до іншого, сприяє розвитку особистісних якостей майбутніх фахівців, гуманізує сферу педагогічних дій й, у такий спосіб, сприяє вирішенню актуальних завдань мистецької освіти, спрямованих на розвиток творчої особистості майбутнього фахівця.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Бех І. Д. Особистість у просторі духовного розвитку: навчальний посібник / І. Д. Бех. – К.: Академвидав, 2012. – 256 с.
2. Выготский Л. С. Психология искусства / Л. С. Выготский; под ред. М. Г. Ярошевского. – М.: Педагогика, 1987. – 345 с.
3. Горбенко О. Б. Формування музично-виконавської компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва: монографія / Олена Борисівна Горбенко. – Кіровоград, 2017. – 210 с.
4. Каган М. С. Искусство и общение / М. С. Каган // Мир общения: проблемы межсубъектных отношений. – М.: Политиздат, 1988. – 319 с.
5. Мейлах Б. С. Процесс творчества и художественное восприятие: Комплексный подход: опыт, поиски, перспективы / Б. С. Мейлах. – М.: Искусство, 1985. – 318 с.
6. Отич О. М. Мистецтво у системі розвитку творчої індивідуальності майбутнього педагога професійного навчання: теоретичний та методичний аспекти: [монографія] / О. М. Отич; за наук. ред. І. А. Зязюна. – Чернівці: Зелена Буковина, 2009. – 752 с.
7. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва: теорія і методика мистецьких дисциплін: [навч. посіб.] / Падалка Галина Микитівна. – К.: Освіта України, 2008. – 274 с.
8. Растрюгіна А. М. Педагогіка свободи. Методологічні та соціально-педагогічні основи / А. М. Растрюгіна. – Кіровоград, 2002. – 260 с.
9. Стратан-Артишкова Т. Б. Творчовиконавська підготовка майбутнього вчителя музичного мистецтва. Монографія. / Т. Б. Стратан-Артишкова. – Кіровоград: КДПУ ім. В. Винниченка, 2014. – 448 с.
10. Яранцева Н. О. Творчий характер художнього сприйняття / Н. О. Яранцева. – К., 1979. – 21 с.

REFERENCES

1. Bekh, I. D. (2012). *Osobystist' u prostori dukhovnoho rozvytku: navchal'nyy posibnyk*. [Personality in the space of spiritual development: a textbook]. Kyiv.
2. Vygotsky, L. S. (1987). *Psykhologhiya yskusstva*. [Psychology of art]. Moscow
3. Horbenko, H. B. (2017). *Formuvannya muzychno-vikonavs'koyi kompetentnosti maybutn'oho vchytelya muzychnoho mystetstva: monohrafiya*. [Formation of musical and performing competence of the future teacher of music art: monograph]. Kirovograd.
4. Kagan, M. S. (1988). *Yskusstvo y obshchenye*. [Art and communication]. Moscow.
5. Meylah, B. S. (1985). *Protsess tvorchestva y khudozhestvennoe vospriyatye: Kompleksnyy podkhod: opyt, poysky, perspektivy*. [Process of creativity and artistic perception: Integrated approach: experience, searches, perspectives]. Moscow.
6. Otych, O. M. (2009). *Mystetstvo u systemi rozvytku tvorchoyi indyvidual'nosti maybutn'oho pedahoha profesynoho navchannya: teoretychnyy ta metodychnyy aspekty: [monohrafiya]*. [Art in the system of development of creative personality of the future teacher of professional education: theoretical and methodical aspects: [monograph]. Chernivtsi.
7. Padalka, G. M. (2008). *Pedahohika mystetstva: teoriya i metodyka mystets'kykh dystsyplin: [navch. posib.]*. [Pedagogic of art: theory and methodology of artistic disciplines: [tutorial]. Kyiv.
8. Rastrygina, A. M. (2002). *Pedahohika svobody. Metodolohichni ta sotsial'no-pedahohichni osnovy*. [Pedagogic of freedom. Methodological and sociopedagogical foundations]. Kirovograd.
9. Stratan-Artyshkova, T. B. (2014). *Tvorcho-vikonavs'ka pidhotovka maybutn'oho vchytelya muzychnoho mystetstva. Monohrafiya*. [Creative and performing training of the future teacher of music art. Monograph]. Kirovograd.
10. Yarantseva, N. O. (1979). *Tvorchyy kharakter khudozhn'oho spryynyattya*. [Creative nature of artistic perception]. Kyiv.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

БОСИЙ Василь Сильвестрович – доцент кафедри музичного мистецтва і хореографії Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: розвиток творчої особистості майбутнього вчителя хореографічного мистецтва.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

BOSIJ Vasil' Sil'vestrovich – Associate Professor of Musical Art and Choreography Department at the art Faculty of Centralukrainian Volodymyr Vynnychenko State Pedagogical University.

Circle of scientific interests: development of creative personality of the future teacher of choreographic art.

*Дата надходження рукопису 12. 12. 2017 р.
Рецензент – д.п.н. професор С. І. Шандрюк.*